

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

_____ Антон ПАНТЕЛЕЙМОНОВ

“ _____ ” _____ 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

рівень вищої освіти	<u>бакалавр</u>
галузь знань	<u>10 Природничі науки</u>
спеціальність	<u>106 Географія</u>
освітня програма	<u>Географія рекреації та туризму</u>
спеціалізація	<u>Географія рекреації та туризму</u>
вид дисципліни	<u>за вибором</u>
факультет	<u>геології, географії, рекреації і туризму</u>

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

«7» червня 2021 року, протокол № 7

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: канд. геогр. наук, доцент Наталія Добровольська

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

Протокол № 9 від «7» червня 2021 року

Завідувач кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

(підпис) Людмила НЕМЕЦЬ

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Географія рекреації та туризму»

Гарант освітньо-професійної програми

(підпис) Юлія ПРАСУЛ

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол від «6» від «7» червня 2021 року

Голова науково-методичної комісії факультету геології, географії, рекреації і туризму

(підпис) Олександр ЖЕМЕРОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни **«Краєзнавчо-туристична діяльність»** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки

бакалавра

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності **106 Географія**

спеціалізації **Географія рекреації та туризму**

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – формування у студентів знань з історії, теорії і практики краєзнавчо-туристичної діяльності, що включає ознайомлення із структурою, класифікацією видів та напрямів краєзнавства, особливостями проведення тематичних краєзнавчих досліджень, а також з основами підготовки та проведення краєзнавчих експедицій. Засвоєння теоретичних знань супроводжується виробленням практичних навичок підготовки і проведення екскурсій.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- розкрити понятійно-термінологічний апарат краєзнавства;
- розкрити особливості різних напрямів краєзнавства;
- висвітлити специфіку методики проведення краєзнавчих досліджень;
- розглянути організаційно-інституційні засади розвитку краєзнавчо-туристичної діяльності в Україні;
- висвітлити сучасний стан краєзнавчо-туристичної діяльності в Україні.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин – 120

За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	4-й
Семестр	
8-й	8-й
Лекції	
20 год.	8 год.
Практичні заняття	
30 год.	6 год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
70 год.	106 год.
Індивідуальні завдання	
-	-

1.6. Заплановані результати навчання:

Знання:

- основні поняття і терміни краєзнавчо-туристичної діяльності;
- зміст і особливості організаційних форм і основних напрямів краєзнавства;

- необхідні передумови розвитку краєзнавчо-туристичної діяльності;
- порядок підготовки проведення і узагальнення результатів краєзнавчої експедиції;

Уміння та навички:

- володіти теорією краєзнавчо-туристичної діяльності та застосовувати її в практичній діяльності;
- складати картки краєзнавчих об'єктів;
- формувати практичні навички збору, упорядкування і використання краєзнавчих матеріалів;
- працювати з джерелами краєзнавчої інформації;
- застосовувати методичні прийоми проведення краєзнавчих експедицій;

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Краєзнавство як синтетична галузь знань з комплексного дослідження краю

Тема 1. Предмет і завдання курсу «Краєзнавчо-туристична діяльність»

Предмет, мета і завдання курсу. Зміст курсу. Функції краєзнавчо-туристської діяльності, принципи і методи організації. Джерела краєзнавчих знань. Теоретичні засади краєзнавства. Історія виникнення і формування поняття. Край, регіон, територія, історичний час, історичний факт як фундаментальні поняття курсу. Поділ краєзнавства за змістом та організаційними формами. Рідний край як об'єкт краєзнавчо-туристської діяльності.

Тема 2. Туризм та краєзнавство як складові краєзнавчо-туристичної діяльності

Туризм як пряв і чинник глобалізації сучасного світу. Вплив туризму на соціально-економічний розвиток регіону. Види туризму, їх особливості. Законодавство України з питань туризму. Історія та культура як джерело конкурентних переваг та складова туристичного іміджу регіону. Краєзнавчий туризм як фактор збереження локальної культури. Краєзнавчий туризм як суспільне явище, що спрямоване на вивчення та збереження локальної культури, культури рідного краю через призму їх туристичної самобутності. роль краєзнавчого туризму у збереженні національно-культурної ідентичності.

Тема 3. Історичні аспекти розвитку туристичного краєзнавства

Спільний початковий етап розвитку краєзнавства та туризму. Коріння і традиції дослідження рідної землі у часи Київської Русі. Діяльність товариств вивчення рідного краю у Києві, Львові, Одесі, Волині, Поділлі. Екскурсійна діяльність як невід'ємна складова туристичної подорожі. Розвиток туристичної інфраструктури. Установчі збори Харківського краєзнавчого осередку 28 січня 1923 року. Створення Українського комітету краєзнавства (УКК). Заснування туристичних організацій. Розвиток туристичного краєзнавства в Україні за часів СРСР. Сучасний стан туристичного краєзнавства в Україні. Організаційні форми та основні напрями краєзнавчо-туристської діяльності.

Тема 4. Історико-культурна спадщина України та її використання в краєзнавчо-туристичній діяльності

Відображення в пам'ятках історії національно-визвольного руху українського народу. Історія пам'ятко-охоронного руху України. Пам'ятки архітектури і містобудування. Археологічні пам'ятки. Музеї. Місця, пов'язані з життям і діяльністю видатних людей. Традиційна культура. Українське товариство з охорони пам'яток історії і культури. Позитивні процеси і негативні прояви в галузі охорони пам'яток історії і культури в добу незалежності України. Закон України «Про охорону культурної спадщини». Основні терміни, типи і види об'єктів культурної спадщини. Основні напрями, форми і методи використання пам'яток історії культури в навчально-виховній роботі з учнівською молоддю. Вивчення історичних подій, увічнених пам'ятниками, поширення цих знань серед учнів. Екскурсії до пам'ятників. Зустрічі з учасниками і свідками історичних подій.

Тема 5. Природні краєзнавчо-туристичні ресурси України

Водні краєзнавчі ресурси. Лісові краєзнавчі ресурси. Гірські краєзнавчі ресурси. Кліматичні ресурси. Спелеологічні, геологічні, археологічні, екологічні та інші ресурси. Природно-заповідний фонд України. Потенціал використання природних краєзнавчо-туристичних ресурсів України.

Розділ 2. Зміст та форми краєзнавчо-туристичної діяльності

Тема 6. Краєзнавчі дослідження. Навчальні краєзнавчі екскурсії

Зміст та напрями краєзнавчих досліджень. Види архівних та музейних матеріалів з історії та культури рідного краю. Поняття про методики збирання та обробки матеріалів. Спостереження та дослідження на місцевості. Спостереження за сезонними явищами в природі. Зміст навчальних екскурсій. Функції і класифікація краєзнавчих екскурсій. Тематика екскурсій. План екскурсії. Методика організації екскурсії. Спостереження та записи під час екскурсій. Записи спогадів очевидців подій. Анкети, опитувальники. Правила збереження та використання історичних документів. Збір краєзнавчих матеріалів. Особистий та груповий щоденник, фотографування та замальовки в подорожах. Прилади та обладнання, необхідні для краєзнавчої та дослідницької роботи.

Тема 7. Організація та проведення краєзнавчо-туристичних подорожей

Визначення мети й завдання туристської подорожі. Поняття про план підготовки до подорожі та розподіл обов'язків у групі. Ознайомлення з районом подорожі. Краєзнавча література та картографічний матеріал району подорожі. Нормативи на значок «Юний турист України», юнацьких спортивних розрядів з туризму. Кошторис подорожі. Підготовка спорядження до подорожі. Топографічні матеріали. Положення про змагання, зльоти та умови їх проведення. Комплектування складу групи. Розподіл обов'язків. Вибір та розробка маршрутів одно-, дводенної та багатоденної подорожей. Радіальні маршрути. Складання графіку руху з урахуванням фізичної підготовки учасників, стану доріг, рельєфу та погодних умов. Підготовка спорядження та продуктів харчування. Обробка зібраних матеріалів. Фото- та відео матеріали. Звіт про туристську подорож. Підготовка звіту у формі доповіді, спогадів, детального опису предметів матеріальної культури, створення їх колекції, облаштування виставки, музейної експозиції. Підготовка і проведення науково-краєзнавчої конференції.

Тема 8. Методика підготовки учнівських дослідницьких робіт з краєзнавства

Теоретико-методичні аспекти процесу наукового дослідження. Види та етапи наукового дослідження, його письмове оформлення. Вибір теми. Актуальність. Новизна. Практичне значення. Об'єкт, предмет дослідження. Мета і завдання дослідження. Способи фіксації змісту джерел. Тези, анотування, план, конспект, цитата. Види учнівських письмових робіт: повідомлення, реферат, стаття, доповідь, науковий звіт. Порядок їх підготовки, вимоги до текстів. Учнівська конкурсна науково-дослідницька робота, її написання і захист. Мала академія наук України. Структура конкурсної роботи, вимоги до оформлення списку використаних джерел, посилання. Конкурс - захист - підсумковий етап роботи.

Тема 9. Ресурсне забезпечення, сучасний стан та перспективи регіонального розвитку туризму та краєзнавства в Харківській області

Літописні згадки про край, перша згадка і походження назв «Харків», «Слобожанщина». Історія заселення краю. Природні та історико-культурні туристичні ресурси. Інфраструктура туризму. Інноваційні можливості історико-культурного туризму в Харківській області. Об'єкти туризму: археологічні, історичні, природні, місця, пов'язані з життям та діяльністю видатних осіб. Об'єкти релігійного туризму як маркери туристичної привабливості міста Харкова. Головні екскурсійні маршрути Харківщини. Особливості вивчення назв географічних об'єктів. Спеціалізовані види туризму, пов'язані з історією розвитку регіону. Перспективи розвитку туризму та краєзнавства в Харківському регіоні.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Краєзнавство як синтетична галузь знань з комплексного дослідження краю												
Тема 1. Предмет і завдання курсу «Краєзнавчо-туристична діяльність»	8	2				6	11	1				10
Тема 2. Туризм та краєзнавство як складові краєзнавчо-туристичної діяльності	10	2	2			6	10					10
Тема 3. Історичні аспекти розвитку туристичного краєзнавства	8	2				6	10					10
Тема 4. Історико-культурна спадщина України та її використання в краєзнавчо-туристичній діяльності	16	2	6			8	12	1				11
Тема 5. Природні краєзнавчо-туристичні ресурси України	16	2	6			8	12	1				11
<i>Разом за розділом 1</i>	<i>58</i>	<i>10</i>	<i>14</i>			<i>34</i>	<i>55</i>	<i>3</i>				<i>52</i>
Розділ 2. Зміст та форми краєзнавчо-туристичної діяльності												
Тема 6. Краєзнавчі дослідження. Навчальні краєзнавчі екскурсії	14	2				8	16	1	2			13
Тема 7. Організація та проведення краєзнавчо-туристичних подорожей	16	2	8			10	17	1	2			14
Тема 8. Методика підготовки учнівських дослідницьких робіт з краєзнавства	10	2				8	14	1				13
Тема 9. Ресурсне забезпечення, сучасний стан та перспективи регіонального розвитку туризму та краєзнавства в Харківській області	22	4	8			10	18	2	2			14
<i>Разом за розділом 2</i>	<i>62</i>	<i>10</i>	<i>16</i>			<i>36</i>	<i>65</i>	<i>5</i>	<i>6</i>			<i>54</i>
Усього годин	120	20	30			70	120	8	6			106

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Краєзнавство, основні поняття, класифікація краєзнавчої діяльності.	2
2.	Характеристика історико-культурної та природної спадщини в регіоні (за індивідуальним варіантом)	6
3.	Ресурсне забезпечення краєзнавчо-туристичної діяльності в регіоні (за індивідуальним варіантом)	6
4.	Розробка спеціалізованого напрямку туристичної подорожі у регіоні (за індивідуальним варіантом)	8
5.	Розробка екскурсії вулицями міста Харків (за індивідуальним варіантом)	8
<i>Разом</i>		<i>30</i>

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1.	Розглянути зв'язки туристичного краєзнавства з іншими науками. Ознайомитися із завданням туристичного краєзнавства на сучасному етапі.	6
2.	Ознайомитися зі значенням та завданням краєзнавства в системі навчально-виховної роботи навчального закладу	6
3.	Розглянути етапи зародження та формування системи дитячо-юнацького туризму.	6
4.	Значення окремих видів туристичних ресурсів для краєзнавчого туризму.	8
5.	Ознайомитися з популяризацією збереження та охорони природи, просвітницькою діяльністю та іншими формами участі туристів в охороні природи.	8
6.	Розглянути організацію та методичні особливості роботи краєзнавчого гуртків. Мета та завдання гуртка. Програма роботи гуртка.	8
7.	Ознайомитися з організацією туристських походів вихідного дня – відбір учасників, маршрути руху, перевірка знань і вмінь учасників в техніці орієнтування на місцевості, рух з подоланням перешкод на пересіченій місцевості, техніці туристського біваку і в знанні прийомів надання долі карської допомоги потерпілому.	10
8.	Розглянути особливості підготовки керівників і активу (семінари класних керівників, керівників гуртків, вчителів географії, історії, фізичного виховання тощо) з краєзнавчо-туристичної діяльності.	8
9.	Ознайомитися із сучасними технологічними інноваціями у проведенні краєзнавчих екскурсій в Харківському регіоні	10
<i>Разом</i>		<i>70</i>

6. Індивідуальні завдання

Програмою не передбачені.

7. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, частково-пошуковий, дослідницький.

8. Методи контролю

Усне експрес-опитування, виконання практичних робіт, захист практичних робіт, контрольна робота, залікова робота.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання					Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом	Залікова робота	Сума
Розділ 1		Розділ 2							
T2	T4	T5	T7	T9	15	-	60	40	100
5	10	10	10	10					

T2, T4, T5, T7, T9 – практична робота

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Практична робота T2 – 5 балів:

- виконання практичних завдань – 5 балів.

Практичні роботи T4, T5, T7, T9 – 10 балів:

- виконання практичних завдань – 5 балів;
- захист роботи – 5 балів.

Контрольна робота – 15 балів:

- тестові завдання – 5 балів;
- питання, що передбачають розгорнуті відповіді – 10 балів;

Залікова робота – 40 балів:

- тестові завдання – 10 балів;
- практичні завдання – 10 балів;
- питання, що передбачають розгорнуті відповіді – 20 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для дворівневої шкали оцінювання
90-100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Брижак Н. Ю. Краєзнавча та туристична робота. Курс лекцій для студентів педагогічного факультету, які навчаються на спеціальності “Початкова освіта”: – Мукачево: МДУ, 2012. – 116 с.
2. Галасюк С. С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності : навчальний посібник // С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
3. Зеленська Л. І., Троценко О. В. Практикум із туристично-краєзнавчої роботи з географії. Д.: РВВ ДНУ, 2012. – 80 с.
4. Колотуха О. В., Онищенко Є. В. Навчально-методичний комплекс курсу «Методика організації краєзнавчо-туристичної роботи». – Кропивницький: ФОП Піскова М.А., 2016. – 32 с.
5. Колотуха О. В., Щербатюк Н. І. Організація краєзнавчо-туристської діяльності. Навчальний посібник. – Кіровоград: ПП. Центр оперативної поліграфії Авангард», 2012. – 186 с.
6. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі : навчально-методичний посібник. – Чернівці : ЧНУ, 2016. – 144 с.
7. Організація туризму: підручник / За загальною редакцією професора В. Я. Брича. – Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2017 – 448 с.
8. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник. 2-е видання, доповнене та доопрацьоване. / С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – Херсон : ОЛДІ ПЛЮС, 2016. – 248 с.
9. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство. Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2003. – 352 с.
10. Петранівський В. Л., Рутинський М. Й. Туристичне краєзнавство. Навчальний посібник. За редакцією проф. Заставного Ф. Д. – К.: Знання, 2006. – 575 с.
11. Покогодна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник / М. М. Покогодна. – Харків : Харк. нац. ун-т міськ. господарства імені О. М. Бекетова, 2017. – 180 с.
12. Правила проведення туристських подорожей з учнівською і студентською молоддю України / Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.03.2006 року № 237 // Спортивний туризм. – К.: Федерація спортивного туризму України. – 2006.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Все про туризм – туристична бібліотека. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infotour.in.ua/>.
2. Державний комітет статистики України / [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Міністерство культури України. [Електронний ресурс] : [офіційний портал]. – Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua/control>.
4. Музейний простір. [Електронний ресурс] : [веб-портал]. – Режим доступу : prostir.museum.ua/info/about.
5. Мандруй Україною. Харків. [Електронний ресурс] : [сайт]. – Режим доступу : <https://discover.ua/cities/harkiv>.
6. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
7. Про затвердження Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу : наказ державної туристичної

адміністрації України від 24.09.2004 №83. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1344-04>.

8. Про музеї та музейну справу : Закон України № 250/95-ВР від 29.06.1995 р. редакція від 04.11.2018. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-вр>

9. Харківський обласний туристсько-інформаційний центр. [Електронний ресурс] : [сайт]. – Режим доступу : <https://tourcenter.kh.ua/uk/front>.

10. Чернов Б.О. Географічне краєзнавство: георетико-методологічна сутність / Укр. геогр. журн. 2018, 1(101), С. 63-68. [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/ugj-2018-1-63-68.pdf>